

Stalinist Mahkemeler, Komünist Kurbanlar

İnanç, gerçeğin “kilit” karakteristiğini sergileyen bir nosyondur. Kimse birinci tekil şahıs olarak inanç sahibi değildir, öte yandan kimse inançtan kaçmamaktadır. Bu, günümüzün sözde tanrısız zamanlarında altı çizilmesi gereken bir özelliktir. İnsanların inancını kamu önünde itiraf etmeye hazır olmadığı, resmî olarak tanrıtanımaz, hazcı, gelenek sonrası seküler kültürümüzde, inancın kökündeki yapı her zamankinden daha yaygındır. Bu noktada Lacan'ın görüşü açık ve çelişkiden uzaktır: Tanrı bilinç dışıdır, inancın çekiciliğine kapılmak insan için neredeyse ontolojiktir.¹

İnancın başatlığı, inanma ihtiyacının insan özelliği ile aynı hamurdan yapılmış olması, inananların karşıtlarına yönelttikleri standart argümanı sorunlu kılar: İnancın ne olduğunu inananlar anlayabilir, bu nedenle tanrıtanımazlar *a priori* olarak bize karşı çıkmaktan âcizdirler. Bu akıl yürütmeye yanlış olan öncüdür: Tanrıtanımazlık herkesin anlayabileceği bir sıfır noktası değildir; tanrıtanımazlık sadece Tanrı'nın inanç olarak olmadığı anlamına gelir. Esasen hiçbir şey bu önermeyi sağlamaktan, yani hakiki bir materyalist olmaktan, daha zor değildir. İnancın yapısı fetişist yarılma ve reddediş olduğu sürece (Biliyorum ki *Büyük Öteki* diye bir şey yok ama ben yine de...), salt *Büyük Öteki*'nin var olmadığını tasdik eden psikanalist hakiki bir tanrıtanımazdır. Eylemlerimizin nesnel anlamını belirleyecek olan tarihin son yargısını sürekli gündeme getiren Stalinistler bile bu anlamda inançlı idiler. Mutlak ihlalcı Sade bile tutarlı bir tanrıtanımaz değildir; ihlallerinin gizli mantığı Tanrı'ya yönelik bir başkaldırma eylemi, standart fetişist yarılma mantığının tersine çevrilmiş halidir (Tanrı'nın var olduğuna inanmama rağmen, onu reddetmeye, onun yasaklarını yerle bir etmeye, sanki o yokmuş gibi davranmaya hazırım). Psikanaliz dışında -Jungcu sapağın karşısında Freudcu psikanaliz- belki de bir tek *Being and Time*'da² Heidegger, ölümün nihai olasılık olduğu, olumsuz sonlu bir ufka fırlatılmış insan varoluşunun tutarlı bir tanrıtanımaz nosyonunu belgelemiştir. İnanç paradokslarının değerlendirilmeye alınması, sosyalist rejimlerdeki “resmî ideoloji” analizlerinde özellikle önem taşımaktadır.

Havel'in *The Power of Powerless*'i, gerçekte var olan sosyalizmin, tebaanın olağan yaşamında nasıl işlev gördüğüne dair en başarılı değerlendirmeyi sunar: Önemli olan yönetimdeki ideolojiye içten gelen inanç değil, buna tutarlı bir maddi varlık kazandıran dışsal ritüel ve pratikleri yerine

¹Bkz., Slavoj Žižek, *Biri Totalitarizm mi Dedi, 'Parti İntihar Ettığı Zaman'*, Çev. Halil Naçaoğlu, Epos Yayınları, Üçüncü Basım, Ankara, Ağustos 2013, s. 87.

² Detaylı bilgi için bkz., Martin Heidegger, *Varlık ve Zaman*, Çev. Kaan H. Ökten, Agora Kitaplığı, İstanbul, 2008.

getirmektir.³ Althusser Marksistler arasında bir proto-Stalinist olarak ne kadar göz ardı edilse de onu Havel ile birlikte okumak ve kitabının başında verdiği manav örneğini *Devletin İdeolojik Aygıtlarının* işlevine dair mükemmel bir temsil olarak yorumlamak mümkündür.⁴

Geç dönem Sosyalist ideolojide işleyen psikolojik bir mekanizma varsa eğer o; inanç değil, ortak suçluluktur. Bir kişi bir muhalif aleyhine dilekçe imzalamak için şantaja uğradığında gayet iyi bilir ki yalan söylemekte, dürüst bir insana düzenlenmiş bir komploya katılmaktadır. Bu ahlaki ihanet, geç sosyalizmin “ideal” öznesinin tasviridir. Öyle bir rejim tanımlamalıyız ki o rejim, öznelinin ahlaken çöküntü içinde olmalarına aktif olarak göz yummakta hatta buna dayanmaktadır. İşleyen suç ortaklığı, komünist rejimin uyandırdığı nesnel suçluluk hayaletinin inkâr edilen temellerini hazırlar. Bu bağlamda Havel'in otantik hakikat içinde yaşamak nosyonu, hiçbir hakikat metafiziği ya da otantiklik barındırmaz: Sadece kişinin oyuna katılmasını askıya alma, nesnel suçun fasit dairesini kırıp dışarı çıkma eylemini işaret eder.

Havel, tüm otantik ahlaki duruşları karakterize eden terörist bir tutumla sahneye çıkış yollarının hepsini tıkar, yöneten ideolojiye uzak durmanın tüm sahte hallerini, siniklik ve gündelik yaşamın apolitik nişi (kapalı çevrelerde resmî ritüellerle dalga geçmek gibi kayıtsız davranışlar, resmî ideolojiyi yeniden üreten hallerdir) dahil olmak üzere, yok eder. Resmî sosyalist ideolojinin içten bir mümini, potansiyel olarak rejim için bir sinikten çok daha tehlikelidir. Bu kişi muhalif olmaktan yalnızca bir adım beridedir⁵ (eski Yugoslav özyönetiminin köken paradoksu).* Havel'in yerinde tespitiyle, Batı Marksizm'ine özgü ikiyüzlülük, bizzat komünist ülkelerde sosyalist muhalefetin reddinde açığa çıkar. Frankfurt Okulu geleneğinde bizi hayrete düşüren şey, Yahudi karşıtı faşizme

³ Detaylı bilgi için bkz., Vaclav Havel, *The Power of Powerless*, Londra, Faber&Faber 1990.

⁴ Müttevazi, sıradan bir manav, resmî ideoloji karşısında kelimenin tam anlamıyla kayıtsızdır; adam sadece mekanik olarak ritüelleri yerine getirir. Resmî bayramlarda dükkânının vitrinini “Çok Yaşa Sosyalizm!” gibi resmî sloganlarla donatır; kitlesel mitinglere donuk bir şekilde katılır. Özel anlarda iktidarda olanların çürümüşlük ve basiretsizliğinden şikâyet etse de bir dizi halk deyişine başvurarak “İktidardakiler her zaman çürümüşdür” duruşunu kendi gözünde meşulaştırmayı ve sahte onurunu ayakta tutmayı bilir. Biri onu muhalif bir harekete davet edecek olsa, hiddetle protesto bile edebilir: “Sen kim oluyorsun da benim ve çocuklarının mesleki geleceklerini mahvedecek şeylere kanştımaya kalkıyorsun? Dünyayı düzeltmek benim işim mi?” Bkz., Louis Althusser, *Devletin İdeolojik Aygıtları*, Çev. Alp Tümerekin, İthaki Yayınları, İstanbul, 2019, s.10.

⁵ Bkz. S. Zizek, *Biri Totalitarizm mi Dedi, Parti İntihar Ettiği Zaman İçinde*, Çev. Halil Naçaoğlu, Epos Yayınları, Ankara, 2003, s. 89.

*Resmî ideoloji halkı mütemadiyen öz-yönetime katılmanın konusunda uyanyordu, yabancılaşmış parti ve devlet yapılan dışında kendi yaşam koşullarının efendisi olsunlar diye; resmi medya insanların kayıtsızlıklarını, özel alana sığınmalarını hor görürdü. Ne var ki rejimin en korktuğu şey, bu olayın ta kendisi, hakikaten öz-yönetime dayalı biriktelikler veya halkın çıkarlarının örgütlülüğü idi. Satır aralarında bu resmi nasihatın hiçbir zaman ciddiye alınmaması, rejimin gerçekten istediğinin resmî ideolojiye dönük sinik bir eğilim olduğu yolunda koskoca bir uyanlar siksilesi gizlenirdi. Rejim için en büyük katastrof, kendi ideolojisinin ciddiye alınması ve tebaa tarafından hayata geçirilmesiydi.

yaptıklarıyla açık bir karşıtlık oluşturacak şekilde, Stalinizm'e yönelik kuramsal reddiyenin neredeyse tamamen eksikliğidir. Bu kuralın istisnaları da oldukça manidardır.⁶

Standart argüman (klasik Frankfurt yazarları kendi evlerindeki soğuk savaş mücahitlerinin elini güçlendirmemek adına komünizme alenen karşı çıkmak istemezlerdi) açık bir biçimde yetersizdir. Fikirleri antikomünizmin hizmetine sokulacak diye duyulan bu korku, onların gizli komünizm yanlısı olduklarını değil, tam tersini kanıtlar. Eğer gerçekten Soğuk Savaş hususunda nerede durdukları sorgulanacak olsa, (Max Horkheimer'ın bazı geç dönem yazılarında alenen yaptığı gibi) Batı liberal demokrasini seçerlerdi. Bu nedenle Stalinizm (var olan reel sosyalizm) Frankfurt Okulu açısından hakkında "sessiz kalmak" durumunda oldukları travmatik bir başlıktır. Söz konusu sessizlik, radikal "resmî" sol eleştirmen kimliklerini kaybetmeden Batı demokrasileri ile girdikleri dayanışmadan ötürü içine düştükleri tutarsız konumu kurtarmanın tek yoludur.

Havel'in analizi ne kadar yerinde ve teorik açıdan tutarlı olsa da muhaliflerin trajik kurbanı kahramanca konumunu üstlenebilecekleri geç dönem gerçek durağan sosyalizme dairdir. Bu türden bir şey Stalinizm'in zirve yaptığı dönemlerde tahayyül bile edilemez. Stalinist kurbanın "post-trajik" konumunu belirtmenin en iyi yolu, yüce mertebesindeki trajik konumla, ölmüş erkek kardeşine kuralına uygun bir cenaze töreni yapılması için (onun için yaşamdan daha çok daha fazla anlam ifade eden şey uğruna) tüm dünyevi varlığını "feda" eden *Antigone*'nin⁷ konumuyla karşı karşıya getirmek olabilir. Buradaki, Kantçı yüceye ait olan yapıdır. Feda edilen somut nesnelere sonsuzluğu, onun için fedada bulunulan "şey" in görkemli ve kavranamaz boyutunu negatif bir biçimde eve getirir. *Antigone*

⁶ "Nasyonal Sosyalizm üzerine bir çalışma olan Franz Neumann'ın Behemoth'u, geç 1930 ve 1940'ların tipik moda tarzı içinde, üç büyük dünya sisteminin -Gelişmekte olan yenisünya Kapitalizmi, Faşizm ve Stalinizm- aynı, bürokratik, küresel olarak örgütlenmiş, yönetilen topluma sürüklendiklerini ileri sürmüştür. Herbert Marcuse'ün açıkça hiçbir taraftan görünmeden Sovyet İdeolojisinin garip bir biçimde nötr analizini yaptığı en tutkusuz, tartışmalı olarak en kötü kitabı Soviet Marxism'i ve nihayet bazı Habermasçıların muhalif fenomenler üzerinde düşünürken geliştirmeye kattıkları Komünist rejime direnişin alanı olarak sivil toplum nosyonu. Politik olarak ilginç de olsa, Stalinist totalitarizm hakkında tatmin edici küresel bir kuram sunmaktan çok uzak." Bkz., S. Zizek, *Biri Totalitarizm mi Dedi, Parti İntihar Ettiği Zaman içinde*, Çev: Halil Naçaoğlu, Epos Yayınları, Ankara, 2003, s.90.

⁷ *Antigone*, eski Yunan mitolojisinde Thebai kralı Oidipus'un kızı ve Sophokles'in en büyük trajedilerinden birinin kahramanıdır. Efsaneye göre, Oidipus'un öz annesiyle evlendiğini öğrenince kendi gözlerini kör etmesi üstüne, Antigone, babasına sürgüne gönderildiği Atina'ya kadaryol gösterdi. Babası ölünce Thebaiye dönüp, kızkardeşiyle birlikte, erkek kardeşi Eteokles ve Polyneikes'in kavgasını sona erdirmeye çalıştı. İki kardeşi de ölünce, kral olan dayı olan Kreon'un Polyneikes'in cesedinin gömülmesine izin vermedi. Thebaiye ihanet ettiği gerekçesiyle yasaklanması üstüne, Antigone, dayısının yasağına karşın, kardeşinin cesedini gizlice gömdü ve bunun üzerine Kreon onu cezalandırarak mezara kapattı. Çünkü canlı canlı ölmesini istiyordu. Fakat aynı zamanda Kreon'un oğlu Antigone'la nişanlıydı ve eğer Antigone'a bir zarar venirse kendisini de öldüreceğini öne sürerek şantaj yaptı. Fakat Antigone bu acıya daha fazla katlanamadı ve intihar etti. Nişanlısı yani Kreon'un oğlu da bunun üzerine intihar etti. Ve aynı zamanda da oğlunun intihar ettiğini öğrenen Kreon'un eşi de intihar etti. Sophokles bu konuyu ve efsanenin kişilerini Antigone (MÖ 440) adlı trajedisinde kullanmıştır. Kuralara başkaldırmayı haklı gösteren oyun, günümüzde de sık sık sahnelenmektedir. Bu sahnelerde gösterge olarak doğal hukuk-pozitif hukuk çatışması ile kadının erkekler karşısındaki konumu ağırlıklı olarak kullanılmaktadır. Antigone hem fiziksel olarak erkekler karşısında yalnız hem de erkek aklın karşısında çınçıplaktır. Tragedyanın çevirisi için bkz., Sofokles, *Antigone*, Çev. Sabahattin Ali, Kapra Yayıncılık, İstanbul, 2020.

bu dünyada ölür fakat tam da ölümü dolayısıyla onurlu bir yaşamın, biyolojik yaşam ve ölümün ötesine geçen sadakatın timsali olarak kolektif hafızada yaşamını sürdürür.

Bundan daha trajik olan ise şey'e sadakat uğruna (basit egotizm uğruna değil) ikinci ezeli yaşamdan, bizi biyolojik yaşamın üzerine çıkan onurdan da feragat etmeye zorlanmaktır. Zanlı devrimciye göstermelik davada sorulan şey budur: Değersiz bir varlık, insanlığın kalıntısı olduğunu kamu önünde kabul ve itirafa zorlanarak devrime nihai bağlılığını göstermelidir. Bunu yaparsa görece konforlu bir yaşam sürme izni bile verilebilir. Lakin çözülmüş bir kişi olarak artık dünyevi zevklerin tadını alamayacaktır; bunların tümü varoluş algısına temel bir ihanet ile hükümsüz kılınmıştır.

İşaret ettiğimiz post-trajik konumun nihai örneği Kamboçya'da Kızıl Kimer rejiminde de saptanır. Orada Stalinist göstermelik mahkemelere benzer kamusal suçlamalar, halk mahkemeleri yoktur. İnsanlar geceleri “basitçe” yok olurlar.⁸ 1977 yılına kadar Komünist Parti ve lider kadrosunun varlığı bile sır olarak kabul edilmektedir. Kamunun içinde yapılandığı iktidar aracı ve onun müstehcen ikizi paradoksu bulunur. Alışıldık sembolik kamu iktidar yapısının görünmez aygıtlar ağı tarafından desteklenmesi yerine, elimizde bizzat anonim, gizli, saklanan bir oluşum olarak iktidar yapısı vardır. Çoğu politik rejimlerin gizli ritüeller ve aygıtlardan oluşan karanlık ama varlığı bilinen bir yönü varken, Kızıl Kimer rejiminin bundan başka hiçbir şeyi yoktur. Parti, gizli bir örgüt olarak yer altında kalmak zorundadır ve kamusal olarak ancak bu yeraltı varlığı kendi tekinsiz ikizinde, bir başka paralel gizli partide reddettiği/dışladığı zaman ortaya çıkabilir. Söz konusu durum, paranoyak yeniden katlamaya mükemmel bir örnektir. Bu muhtemelen bulunabilecek en saf halde “totalitarizm”dir.

İfade ettiğimiz paranoyak anlam dünyalarında “semptom” nosyonu, saklı bir içeriğe işaret eden muğlak bir gösterge anlamında evrenselleştirilir. Stalinist söylemde semptom yalnızca parti çizgisine ideolojik bağlılık veya ondan sapma işareti değil, aynı zamanda doğru yönelimin de işaretidir. Bu anlamda sağlıklı semptomlardan söz etmek de mümkündür. Benzer paradoks, Hristiyan süperegusunda yasa ve onun ihlali-günah diyalektiğinde baş gösterir. Yasaya boyun eğişimiz doğal-kendiliğinden değil, daima yasayı ihlal etme arzumuzun baskılanması dolayımıyla olur. İnsanlar yasaya ne kadar dindarca uyarlarsa derinliklerinde günah işleme zevkini o kadar duyumsamışlar

⁸ Burada Zizek tarihsel veriler için Batılı gazetecilik ürünlerinden başka bir şey olamayan raporlardan yararlanmışır. Detaylı bilgi için bkz., Elisabeth Becker, *When the War Was Over: Cambodia and the Khmer Rouge Revolution*, New York: Public Affairs 1998.

demektir. Süperegodaki suçluluk duygusu bu bağlamda konumlanır; yasaya ne kadar uyarsak o kadar suçluyuzdur.⁹

Modernliğin standart okumasında ahlaki deneyim nesnel olgularla değil, öznel değerler bölgesi ile sınırlıdır.* Bu önerme Stalinist sözde mahkemelerin nesnelleştirilmesinin bir başka versiyonudur. Öznel olarak dürüst olsam da komünizmin zaruri olduğuna dair üst-görü (lütuf) beni onaylamadığı zaman, ahlaki sağlamlığım davaya karşı çıkan küçük dürüst bir insandan daha fazlası etmeyecek, öznel dürüstlüğüme rağmen nesnel olarak suçlu kalacağım kararlaştırılacaktır. İfade ettiğimiz paradokslar, totaliter iktidarların basit düzenekleri olarak bir kenara atılmamalıdır, bunlar standart totalitarizm eleştirilerince gözden kaçan asli trajik boyutla yakından alakalıdır.

Gulag ve Musevi katliamının tüm dehşetine rağmen Lacan'ın belirttiği gibi, kapitalizmin başlangıcından itibaren gerçek anlamıyla trajedi yoktur. Toplama kampları ve Stalinist göstermelik mahkemelerinin kurbanları kelimenin mitik anlamıyla trajedi evrenine dahil edilemezler. Trajik kahramanın “onur” payandasını yok eden o denli bir dehşet vardır ki olanlara ancak parodinin ürkünç taklitçiliği ve abartısı ile yaklaşılabilir. Trajedi öncesi dehşetin parodisi olarak Stalinist söylem vakalarına bakmak yeterlidir:¹⁰ Stalinist sözde mahkemelerin prototip kurbanı Buharin'in suçu bir bakıma biçimseldir. Önemli olan işlediği cürümler değil, kişinin suçlu olup olmadığının nesnel olgular temelinde tartışılabileceği öznel bağımsızlık konumunda ısrar etme suçudur. Bu konum, gerçeklik ve ritüel arasındaki aralığı ortaya koymaktadır. Komiteye göre ihanetin nihai raddesi tam da “asgari kişisel bağımsızlığı” bırakmamaktır. Burada ilginç olan, öznel otantiklik ve nesnel

⁹ Bu Hristiyan süperego tutumunu Zizek, T. S. Eliot'un *Murder in Cathedral*'indeki ünlü ifadesiyle ömeklendirir: "İhanetin en büyüğü yanlış nedenle, doğru şeyi yapmaktır". Doğru şeyi yaptığımız zaman esasen bunu hakiki doğamızın iğrençliklerine rağmen, onların üstünü örtmek için yapıyoruzdur. Tüm bunlar düşünür tarafından psikanaliste gelen hastanın tutumuyla da benzeştirilir. Eğer hasta geç kaldıysa bu histerik bir provokasyondur, erken geldiyse obsesif-kompulsiyon (takıntılı zorlanma) işaretidir, tam zamanında geldiyse de sapkınca bir ritüeldir. Bkz. S. Zizek, *Biri Totalitarizm mi Dedi, Parti İntihar Ettiği Zaman* İçinde, Çev: Halil Naçaoğlu, Epos Yayınları, Ankara, 2003, s. 97.

* Hâkim algı ve pratik şudur: Öznel olarak erdemli olabilirim ama bu hiçbir şekilde beni Tann'ın gözündeki nesnel olarak kurtarmaz; benim kurtuluşuma karar veren lütfun dağılımı, kesinlikle doğa yasalarına benzer tarzda tamamıyla nesnel yasalara dayanır.

¹⁰ 1937 tarihinde merkez komite huzurunda Buharin'in son konuşması esnasında dinleyenlerden yükselen ürkünç kahkahanın Kafkaesk niteliği ile hatibin pür ciddiyeti ve merkez komite üyelerinin tepkileri arasındaki radikal uyumsuzluk ifade ettiğim iz söylem vakasına örnek olarak kaydedilebilir. Buharin istediği ama partiye zarar verdiğini söyleyecekleri için vazgeçtiği muhtemel intihardan, onun yerine ölümüne dek açlık grevi yapacağından bahseder. İntiharı Stalinist bakış açısından hiçbir öznel otantikliği yoktur; intihar basitçe araçsallaştırılmış, karşı devrimci kumpasın "en kumaz" biçimlerinden birine indirgenmiştir. Öznelliğin bu mutlak reddi Stalin'in Buharin ile olan mahkeme diyaloglarında mevcuttur. Böylesi bir evrende, Buharin'in ısrarla talep ettiği en biçimsel ve boş öznellik hakkına (ölme) bile yer yoktur. Merkez komitesinin derdi, Buharin'in masumiyet iddialarının ne nesnel hakikat değeri ne de öznel içtenliği idi; tek derteri Buharin'in itiraf etmeye direnişinin partiye ve halka ne türden bir işaret gönderdiğiydi. Detaylı bilgi için bkz., S. Zizek, *Biri Totalitarizm mi Dedi, Parti İntihar Ettiği Zaman* İçinde, Çev: Halil Naçaoğlu, Epos Yayınları, Ankara, 2003, s. 95-100.

olguların karşıtlığı değil, ikisinin de parti ritüeline aykırı aynı davranışın iki yönüymüş gibi, denkler olarak ele alınmasıdır.

Stalinist infazcı komünist vakasında karşımıza çıkan olgu, *Büyük Öteki* istencinin saf aracı konumunun benimsendiği, sapkın bir tutumdur. Özne (insan sevgisine rağmen), dehşetli temizlik operasyonları uygularken sorumluluğunu inkâr eder ve yüksek tarihsel gerekliliğin bir aracı olarak kendini aklar. Müstehcen *jouissance* bu temizleme edimi sayesinde üretilir. Bir özne nesnel-dışardan dayatılan gerekliliği yerine getirirken bu gerekliliği öznel olarak da üstleniyor, kendine dayatılandan haz alıyorsa; işte o zaman suçludur.¹¹ Zizek'e göre Kantçı özne büsbütün apathetic, duyumsamaz ve soğukkanlı sadistin duyumsamazlığı ötekinin *jouissance*'ına angaje olmasını gizleyen sahte şeydir.

Stalinizm'in kilit toplumsal dinamikleri onun istisnalarında yatar. 1937 yılına kadar aklanmalar, davalar, yeni günah keçileri bulma şeklinde süren ritüelistik söylem, yılın sonuna doğru terörün son noktaya ulaşmasıyla birlikte, bizzat Stalin tarafından yerle bir edilmiştir. Herkesin birbirine karşı olduğu “yıkım orjisinde” nomentaklatura,* en üst katmanları dahil kendi kendini yutmaya, imha etmeye başlamıştır. Bolşeviklerin özyıkım olarak belirttiği bu kör terör dönemi, söylemsel stratejilerin geçici olarak tutulmasıdır. Stalinistlerin kendileri, korkularının ve çelikten disiplinlerinin esareti altında artık retorik araçlarla yönetemeyeceklerine karar vermiş gibidirler.¹² Dolayısıyla bu dönemdeki kitlesel infazlar hakkındaki metinler, parti üyelerinden oluşan kesimleri ve nüfusun tamamını disipline etmeye yarayan normatif kuralların ritüelleşmiş efsunları değillerdir. Hatta her bir terör dalgasında yeni bir içerik ile doldurulan boş düşman sembolleri bile (Troçkistler vb.) gözden düşmüş, geriye sıkça biçim değiştiren rastlantısal grupların hedeflenmesi kalmıştır. Söz konusu olan, düşmanla mücadele yerine, kör bir öfke ve paniktir. Yaşananlar olayların kontrol altına alınmasını değil, rejimin düzenli içsel mekanizmalarının bulunmadığının ikrarını yansıtmaktadır. Ortada bir politika değil politikanın iflası vardır; olanlar şiddet dışında herhangi bir yönetim aracı kalmadığının işaretidir.¹³ Toplumsal bağ olarak söylem halindeki dilden, saf araç olarak dile böylelikle geçilir. Sistemik olarak kitle katliamı peşindeki şeytan efendi, sapkın Stalin yerine vurgulanması gereken, terörün varoluş kipi olmasının nedeninin ülkenin normal ve yönetsel önlemlerle idare edilmesindeki mutlak ehliyetsizliktir. İktidarsızlığın örtük kabulü, günlük hayatın her ayrıntısına kadar tavsiyelerde

¹¹ Konu ile alakalı geniş bilgi için bkz., Alenka Zupancic, *Ethics of the Real, Kant-Lacan*, Londra ve New York: Verso, 1999.

* *Nomenklatura*, Sovyetler Birliği ve diğer Doğu Bloku ülkelerinde bürokraside çeşitli kilit idari görevleri ellerinde tutan elitlerdir. Bu kişilerin çoğu Komünist Parti üyesiydiler.

¹² Bkz., Getty ve Naumov, *The Road to Terror*, 1937 Fırtınası: Parti İntihar Ediyor, s.480.

¹³ Bkz., Getty ve Naumov, *The Road to Terror*, 1937 Fırtınası: Parti İntihar Ediyor, s.481.

bulunan Stalin'in kutsallaştırılıp deha olarak görülmesinin de gizli hakikatidir. Gündelik yaşama her müdahale, rutin yaşamsal faaliyetlerin olabilecek en sıradan düzeyde bile yürümediği anlamına gelir.

Freud, ünlü Schreber Vakası'nda, deliliğin yaşayış tarzının bir iyileşme girişimi de olduğunu hatırlatır.¹⁴ Mutlak psikotik çöküşten sonra gelen paranoyak kurgu, öznenin kendi evrenine bir tür düzen ve bilişsel bir harita edinmesini sağlayacak referans çerçevesini yeniden kurma çabasıdır.¹⁵ Zizek, 1937 yılı sonuna doğru, Stalinist paranoyak söylemin tepe noktasına ulaştığı anda, kendi çözülüşünü toplumsal bir bağ olarak harekete geçirdiğini, Stalin'in baş celladı Yezhov'un tutuklanıp tasfiye edilmesinin, aslında iyileşme ve özyıkımı stabilize etme girişimi olduğunu düşünür.¹⁶ Yezhov'un temizlenmesi, tüm temizlikleri sonlandıracak meta-temizliktir.*

Her ne kadar toplumsalın sınırlarına, sosyo-ekonomik bağın özyıkımsal imhasına ulaşılmışsa da bu fazlalığın kendisi toplumsal mücadelenin dinamikleri, partide gerçekleşen bir dizi düzenleme ve yeniden sıçramalar tarafından üretilmiştir. Fasit özyıkımsal terör sarmalının bir boyutu da tepeden gelen direktiflerin mutlak kararsızlığıdır. Yönetim katı bir keskinlik talep ediyor ama aynı zamanda aşırılıklara karşı uyarıyordu. Yeteri kadar hain tutuklayıp komplo keşfetmedilerse karşı devrimci addediliyorlar, baskılar dolayısıyla kanıtlar uydurup entrikalar icat ediyorlardı. Fakat bu durumda da kendilerini, dürüst komünistleri yok eden sabotajcılar olma suçuna açıyorlardı. Sonunda 1937'de Stalin oyunun kuralını bozdu ve herkesin herkese karşı olduğu çılgın bir terör dalgasının dizginlerini elden bıraktı.¹⁷

Zizek'e göre, toplumsal antagonizma nosyonundaki iç farklar, toplumsal ile onun ötekisi arasındaki farkla örtüşür. Bu örtüşme düşmanın açıkça insan değil, insanlığın dışkısı olarak adlandırıldığı Stalinizm'in tepe noktasında iyice belirginleşmiştir.¹⁸ Stalinist partinin düşmanla mücadelesi, insanlığın kendisinin, insan olmayan dışkısı ile mücadelesi gibidir. Farklı bir düzlemde aynı şey Nazi

¹⁴ Bkz., Sigmund Freud, *Narsizm Üzerine ve Schreber Vakası*, çev. Saffet Murat Tura- Banu Büyükkal, Metis Yayıncılık, İstanbul, 5. Basım, Eylül 2015.

¹⁵ Bkz., Sigmund Freud, *Psychoanalytic Notes on an Autobiographical Account of a Case of Paranoia*, The Pelican Freud Library içinde, Hammondsworth: Penguin 1979, s. 211.

¹⁶ Bkz., S.Zizek, *Biri Totalitarizm mi Dedi, Parti İntihar Ettiği Zaman* içinde, Çev:Halil Naçaoğlu, Epos Yayınları, Ankara, 2003, s. 115.

* Yezhov'a tam olarak binlerce masum Bolşevik'in yabancı güçler adına öklümme suçu isnat edilmişti. İronik olan bu suçun resmen doğru olmasıydı: Yezhov bunu yapmıştı lakin bizzat Stalin tarafından emredilmesi suretiyle.

¹⁷ Bkz. Getty ve Naumov, *The Road to Terror*, s. 14.

¹⁸ Bkz., S.Zizek, *Biri Totalitarizm mi Dedi, Parti İntihar Ettiği Zaman* içinde, Çev: Halil Naçaoğlu, Epos Yayınları, Ankara, 2003, s. 120-121.

* Troçki, Stalinist karşı devrimi Fransız Devrimi'ndeki gerileşmeye benzeterek böyle nitelendirir. Fransa devrim takvimine göre Temmuz ortasından Ağustos ortasına dek süren zaman ismi, sıcaklık kelimesinden türetilerek verilmiştir. İhtilal esnasında Robespierre'i iktidardan indirip gilyotine gönderen grup bu isimle anılır.

antisemitizmi için de söylenebilir; Yahudilerden temel insanlıkları dahi esirgenmiştir. Düşünür, Stalin dönemindeki tasfiyelerin faşist şiddetten bir bakıma daha irrasyonel olduğunu tasdik eder. Nazi Almanyası'nda muhalif politik eylemlere karışmamış ve Yahudi olmayan biri için gündelik yaşam örüntüsü “normal”e yakın seyredebilirken 1930 sonu Rusya'sında ise, hiç kimse güvende değildir. Her an herkes ihbar edilebilir, tutuklanabilir, hain damgası vurularak idam edilebilir. Nazizmin irrasyonelitesi Yahudi saplantısında yoğunlaşmışken Staliniz'mde toplumsal bünyenin her katmanına yayılmıştır.

Elbette komünist partinin kendi üyelerine bile uyguladığı şiddet, rejimin devrimci olma niteliği ile çeliştiğinin kanıtlarını içerir. Stalinist terör basitçe otantik devrimci geçmişin izlerinin silinmesi girişimi değil, daha çok devrim sonrası yeni düzeni kendi içinde, “devrime ihanet” kisvesi altında keyfi tutuklamalarla yeniden sağlamanın sapkınca işlemidir. Yeni nomenklatura yönetiminin stabilitesi ve iç safların tasfiyesi kılığındaki baskılananın geri dönüşü arasındaki gerilim, Stalinist rejimin tam kalbinde yer almaktadır.

Düşünür'e göre Troçki'nin meşhur *Termidor** analizi tam anlamıyla yeterli değildir: İşçilerin ayaklanacağı ya da nomenklatura üyelerinin politik iktidarla yetinmeyip üretim araçlarına sahip kapitalistlere dönüşeceği öngörüsünde ise haklıdır. Bilindiği üzere, eski komünist ülkelerdeki üretim araçlarının yeni özel sahiplerinin çoğunluğu Sosyalist Sovyetler'deki nomenklatura üyeleridir. Zizek açısından buradaki ironi, Troçki'nin öngördüğü iki karşıt sonun garip bir biçimde birleşmiş görünmeleridir: Politik elitin üretim araçlarına sahip olmasını sağlayan şey, onların siyasal iktidarlarına karşı olan direniş, çalışanların ayaklanmalarıdır.¹⁹ Her ne kadar komünist rejimler terör ve sefalet içeren “kasvetli başarısızlıklardan” başka bir şey olamadılarsa da Badiou'ya göre tüm dehşetine rağmen, kapitalist emperyalizme karşı etkili bir tehdit oluşturan gerçekte “var olan sosyalizm”dir.²⁰ Küba'ya ilişkin olarak Fredric Jameson da tüm dehşet ve başarısızlıklarına rağmen bir tür kurtarılmış bölgedir diyecektir.²¹

¹⁹ Bkz., Slavoj Zizek, *Biri Totalitarizm mi Dedi, Parti İntihar Ettiği Zaman içinde*, Çev:Halil Naçaoğlu, Epos Yayınları, Ankara, 2003,s.122.

²⁰ Detaylı bilgi için bkz., Alain Badiou, *Saint Paul: The Foundation of Universalism*, Trans. Ray Brassier, Stanford University Press, 2003.

²¹ Bkz., Fredric Jameson, *Signatures of the Visible*, New York: Routledge 1992, s. 137.

Yonca Gokalp, "Stalinist Mahkemeler, Komünist Kurbanlar"

<https://www.fikirtepediya.com/felsefe/stalinist-mahkemeler-komunist-kurbanlar/> (Yayın

Tarihi: 16 Temmuz 2024).